

Havs och Vattenmyndigheten
Box 11930
404 39 Göteborg
Havochvatten@havochvatten.se
Dnr 2604-15

Yttrande

Tillstånd till användning av kemiska bekämpningsmedel inom vattenskyddsområden

Hushållningssällskapets Förbund har beretts möjlighet att yttra sig över Naturvårdsverket och Havs och Vattenmyndigheten om Tillstånd till användning av kemiska bekämpningsmedel inom vattenskyddsområden. Yttrandet har skrivits av Line Strand och Anette Bramstorp.

Sammanfattning

- Dessa praktiska råd och riktlinjer är efterlängtrade. Överlag bra och tydliga, och väldigt pedagogiskt skrivet.
- Särskilt beröm för ett tydliggjort syfte - att bidra till förenklad och mer enhetlig handläggningen av tillståndsansökningar.
- Stort beröm också för de inledande kapitlen "Varför behövs tillståndplikt" på sid 10 och "Bakgrund" på sid 11, som ger en bra sammanfattande bild och gemensam kunskapsbas. Överlag mycket bra beskrivning under "Lagstiftning" och "Handläggning". Särskilt tydlighet i hur ett beslut bör formuleras i kapitlet "Beslut" och beskrivningen av "Beslutsstödet MACRO-DB".
- Bra också med en diskussion kring "Riskreducerande åtgärder" på sid 25-26.
- Och att bekämpningsintensiva grödor inte längre är ett relevant begrepp, sid 27.
- Vissa delar måste dock förtydligas eller utvecklas mer. Dessa beskriver vi mer ingående nedan. Viktigast är att handledningen i sin nuvarande omfattning inte riktigt ger vägledning fullt ut i hur beslut ska fattas i det enskilda fallet utifrån förutsättningarna på platsen – lika beslut där det ska vara lika och våga olika där detta krävs.

Behov av förtydligande eller kompletteringar

Behov av kompetens

Vi saknar krav på bedömarens kompetens och menar att denna vägledning bör uppmana till att även den personal som ska bedöma ansökningar och besluta eller ge förslag till beslut bör ha tillräckliga kunskaper.

Detta skulle exempelvis kunna diskuteras i kapitel "Handläggning av tillståndsärenden" från sid 16. Alla sprutförare går återkommande en kompetenshöjande utbildning för att få använda bekämpningsmedel. Men det krävs idag ingen lägsta nivå av kompetens för att få jobba på kommunen och bedöma ansökningar om användning av bekämpningsmedel inom vattenskyddsområdet. Ett rimligt lägsta krav är en behörighetsutbildning motsvarande den som lantbrukare går samt grundläggande kunskaper i hydrologi.

Behov av kompetens hänger även ihop med det ansvar som kommunen har vad gäller att tänka till och gå igenom riskerna med användning av bekämpningsmedel inom ett vattenskyddsområde, kapitel "Regelverk inom vattenskyddsområden" sid 13. Det är bra att det här poängteras att kommunerna har ett ansvar att göra en riskbedömning och att skyddsåtgärderna eller begränsningarna i ev. tillstånd måste vara relevanta. Men detta kräver kompetens.

Myndighetens utredningsskyldighet, sid 16

Bra att vägledningen påpekar att ärenden ska handläggas snabbt och billigt och att myndigheten har en skyldighet att begära in kompletterande information. I detta sammanhang är det viktigt att påpeka detta. Många lantbrukare är uttalade praktiker, som också valt ett mycket praktiskt yrke, och inte alltid har så lätt att formulera "självklarheter" i ord på papper.

Skälighetsavvägning enligt 2 kap. 7 § miljöbalken, sid 17

Detta kapitel är tillsammans med "Att göra en kvalificerad bedömning" de absolut viktigaste. Vi menar dock att vägledningen inte riktigt når fram till att besvara den centrala frågan – hur handläggaren ska göra denna skälighetsavvägning, d.v.s. väga lantbrukarens kostnad mot miljönyttan/vattenskyddsintresset. För att vägledningen ska bli så värdefull som vi önskar, och som det finns behov av, behöver denna del utvecklas mer.

I praktiken handlar det om de riktlinjer kommunen beslutar att gå efter vid tillståndsgivning. Dessa riktlinjer ska stå i relation till vattentäktens känslighet. Vi förstår att det egentligen är steget före det som denna väglednings syftar till men det är ju ofta här kommunen saknar en motivering. Ofta tittar kommunerna på varandras riktlinjer istället för att bedöma vad som är rimligt i den enskilda vattentäkten. På flera ställen i texten berör man detta eller i alla fall visar att man tycker att det är viktigt att se till de lokala förutsättningarna, t.ex.:

- på sid 13: "val av nödvändig restriktionsnivå är den centrala frågan vid inrättande av vattenskyddsområden"
- på sid 14: i sammanhanget att HaV och NV rekommenderar att man tillämpar vattenskyddsföreskrifterna vid tillståndsprövning framför generella föreskrifter då det i vattenskydds-föreskrifter ska ha gjorts en bedömning av skyddsbehovet utifrån de lokala förutsättningarna på platsen vilket leder till ett mer ändamålsenligt skydd.

I praktiken bör det ju vara skillnad beroende på viken typ av vattentäkt det är. Vi upplever att resultaten av simuleringar i MACRO-DB, som ju är på 2 meters djup, bedöms lika oavsett om det rör sig om ytligt liggande grundvatten eller djupa borrhör till artesiska vattentäkter. Vi har också upplevt att kommunens handläggare ställt hårda krav även om skyddsområdet varit under utredning och där framtida skyddsområde har helt annan sträckning. En fråga som inte heller nämns i handledningen är om det ska vara skillnad vid bedömning av primär och sekundär skyddszon.

Vi tror att det är mycket svårt för en handläggare att göra en kompetent bedömning huruvida en affärsverksamhet kan fortsätta vara lönsam om man ställer långtgående krav på odlings utformning. Dels är det svårt att överblicka effekterna på lång sikt av ett odlingsystem och detta kräver mycket kunskap av handläggaren. Vår erfarenhet är exempelvis att handläggare generellt förordar ekologiskt odling, vilket förvisso minskar risken för kemiska ämnen i vattnet men samtidigt ökar risken för nitratförluster. Odlingsystemen i ekologisk odling är beroende av kvävefixerande grödor och organiska gödselmedel vars kväve inte går att styra lika effektivt som mineralkväve. Ökade nitratförluster kan i vissa fall ge komplikationer i form av nitrit i dricksvattnet. Dels är det inte alltid så enkelt att odlingen kan ses som separat del av företaget utan ofta hänger växtodling och djurhållning ihop.

Att göra en kvalificerad bedömning, sid 18

Vi tycker det är rimligt att modellsimulering används eftersom det är BAT på området och dessutom anpassad till platsspecifika förutsättningar. Men vi saknar tankar kring hur andra kemiska produkter som salter, såpor m.m. bedöms om dessa inte kan simuleras i MACRO-DB.

Faktorer som inte inkluderas i MACRO-DB, sid 20

Vi anser att risken för just felaktig användning av bekämpningsmedel är låg eftersom alla som hanterar växtskyddsmedel går återkommande behörighetsutbildning, det finns omfattande krav på dokumentation av användningen och att kommunens tillsyn också tittar på detta.

Administrativa uppgifter, sid 21

Vi ser att det innebär ett praktiskt problem att det är den som ska spruta som ska söka tillstånd, samt att avtal om överlåtelse av tillståndsplikten ska ske skriftligen. Verksamhetsutövaren måste ha rätt att

välja utförare fritt. Vi ser en risk att kommuner i och med denna skrivelse förväntar sig att samma utförare ska gälla under hela tillståndsperioden. Om tillståndsperioden varar en växtföljd, d.v.s. minst fyra-fem år, är sannolikheten stor att utföraren inte kommer att vara densamma som vid ansökningstillfället. Vi anser att det inte är rimligt att verksamhetsansvarig ska behöva söka ett nytt tillstånd vid byte av utförare.

Vi ser det dock som mycket positivt att tiden som ett tillstånd kommer att gälla är ett helt växtföljdsomlopp, d.v.s. längre än 3 år.

Uppgifter om platsen, sid 22

Vi ser det som självklart att kommunen, som ofta ansvarar för vattenskyddsområdet, skaffar sig information om jordprofilens uppbyggnad samt vattnets väg i landskapet. För att kunna ställa rimliga krav på skyddsåtgärder eller begränsningar så måste kommunen ha detta underlag. Arbetet behöver bara göras en gång och gäller för all framtid. Idag förväntas i vissa områden lantbrukare ta fram och bekosta denna information. Men eftersom marker arrenderas och byter ägare oftare än jordprofilen ändras belastas lantbruket med en oförtjänt kostnad för att deras mark råkar ligga inom ett vattenskyddsområde. Jordprofilens uppbyggnad är av central betydelse för prövningen och de krav och begränsningar kommunen kan ställa på verksamheten. Kommunen borde därför tillhandahålla grundläggande information så att de som vill söka ett tillstånd använder korrekta data vid en MACRO-DB simulering.

Det är förstås positivt att verksamhetsutövaren själv kan visa på att platsens förutsättningar är annorlunda än vad det gemensamma underlaget visar. I dessa fall måste man naturligtvis visa på data som visar detta.

Beskrivningen av markkartering anser vi måste förtydligas då den inte ger tillräcklig vägledning. I texten hänvisas till rekommendationer från markkarteringsrådet men dessa är framtagna med ett annat syfte, mer behovsanpassad gödsling. En standardmarkkartering analyserar P-Al, K-Al och pH och att göra en sådan, med 1 prov per hektar, är en onödig åtgärd eftersom ingen av dessa värden ingår i en MACRO-DB körning. För simulering krävs uppgifter om mullhalt och jordart i form av halten lera, silt och sand.

Vad gäller alvprover är de idag ytterst sällsynta och kan av praktiska skäl vara svåra att genomföra eftersom många jordar är så hårda eller steniga att jordborren går av.

Vi menar att, vad gäller provtagning av halten lera, silt och sand i matjord och alv, vore det mycket effektivare om den för vattenskyddsområdet ansvariga myndigheten lät en professionell geolog gå över vattenskyddsområdet och ta prov på väl avvägda platser där man vet att jordprofilen förändras beroende på terrängen. Provtätheten bör då variera beroende på områdets geologiska förutsättningar. Jordprofilen ändras aldrig så länge markanvändningen inte förändras, d.v.s. arbetet behöver vara göras en gång. Myndigheten kan sedan tillhandahålla dessa uppgifter till lantbrukaren som kan komplettera uppgifterna med egna mullhaltsanalyser vart 10 år. Förändringar i mullhalt sker långsamt varför tio år är en rimlig tid för just dessa analyser.

Uppgifter om preparat och användning, sid 23

Att ange tidpunkt för behandlingarna med två veckors precision är inte rimligt. Klimatet är på våra breddgrader oförutsägbart mellan åren. Exempelvis kan samma typ av ogräsbehandling i höstsäd variera upp till en månad i tid. Ett spann på 1-2 månader är därför rimligare. Det vore bättre att skicka med simuleringsresultat som visar hela spannet eller den tidigaste eller senaste bekämpningstidpunkten, ett värsta falls scenario.

Villkor för användningen, sid 26

Det är önskvärt att i detta sammanhang kanske påpeka att verksamhetsutövaren i grunden använder bekämpningsmedel för att uppnå en önskad effekt mot något som riskerar att ge problem i grödan och växtföljden.

Vad gäller bekämpningströsklar och dosnycklar är dessa bra men det finns begränsningar. Bekämpningströsklar finns inte för alla skadegörare och dosnycklar fungerar bara på lågdospreparat. I den bästa av världar skulle lantbrukare och rådgivare ha tillgång till dos-responskurvor för varje enskilt ogräs istället, eller i alla fall för de preparat som inte är lågdosmedel. På så sätt visste man lite bättre om den valda dosen kommer att ha effekt på de ogräsarter som är ett problem platsspecifikt. Idag får vi utgå från produktansvariges rekommendationer, vilka ofta är tilltagna för att alla ska lyckas.

Möjligheten att göra en anmälan i de fall stora ekonomiska förluster kan avstyras med ett bekämpningsmedel som inte finns med i tillståndet är viktigt. Men vi skulle önska en ökad tydlighet kring detta och att det i dessa ofta akuta situationer är viktigt med flexibilitet. Ett praktiskt exempel är när gulrost i större omfattning än normalt drabbade Uppsala sommaren 2014. Kommunen kontaktades då angående ett svampmedel som ingen av våra kunder hade med i sitt tillstånd. En simulering gjordes i MACRO-DB av rådgivningsföretaget som visade att risken för förluster låg under gränsvärdet i riktlinjerna. Kommunen hävdade dock att varje verksamhetsutövare skulle söka om sitt tillstånd om en ny substans skulle ingå. Konsekvensen blev att kunderna fick köra en blandning av två preparat som ingick i det ursprungliga tillståndet, i höga doser, för att få bukt med gulrosten. Kostsamt för kunderna och onödigt för miljön. I detta fall uppfattade vi det som att regler gick före sunt förnuft och att kunskapen om bekämpningsmedel hos beslutande tjänstemän var så låg att de inte förstod motiveringen. En ömsesidig förståelse och flexibilitet blir extra viktigt i en värld med snabba förändringar i klimatet och nya skadegörare som med kort varsel kan orsaka stora ekonomiska skador.

Ansökningar om spridning av växtskyddsmedel på andra områden än på jordbruksmark, sid 28

Vi är positiva till att prövningsmyndigheten ska se mycket restriktivt på all annan användning av kemiska bekämpningsmedel inom vattenskyddsområden utöver livsmedelsproduktion på biologiskt aktiv jordbruksmark. Men varför inte förbjuda det helt?

Stockholm 2015-10-20

Jesper Broberg
Förbundsdirektör
Hushållningssällskapens Förbund